

УДК 341: 355

СИСТЕМА МОНІТОРИНГУ РІВНЯ СФОРМОВАНОСТІ САМООСВІТНЬОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ ОРГАНІВ ВНУТРІШНІХ СПРАВ

Перкати́й Рома́н Микола́йович
м.Київ

Запропонована стаття присвячена проблемі моніторингу педагогічних процесів, зокрема дидактичних. У цій статті подано аналіз системи моніторингу у дидактиці, а також аналіз наукових праць відомих вітчизняних та зарубіжних науковців. Здійснено аналіз понять "критерій", "показник". Відповідно до структури самоосвітньої компетентності майбутніх офіцерів органів внутрішніх справ виділено критерії сформованості їх самоосвітньої компетентності. Уточнено зміст критеріїв показниками. Виокремлено і обґрунтовано рівні сформованості самоосвітньої компетентності майбутніх офіцерів органів внутрішніх справ.

Ключові слова: діагностування, моніторинг, майбутні офіцери органів внутрішніх справ, критерій, показник, рівень.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Соціально-економічні перетворення в українській державі, ви-

магають змін у сфері професійної освіти, зокрема у підготовці майбутніх фахівців, здатних аналізувати нестандартні ситуації, приймати оптимальні рішення в умовах невизначеності та прогнозувати можливі наслідки. На сьогодні це завдання досить актуальне, оскільки існує необхідність пошуку нових способів підвищення ефективності підготовки фахівців органів внутрішніх справ.

З метою ефективного функціонування системи органів внутрішніх справ, важливо знати можливості, а також потенціал її працівників. Традиційна оцінка персоналу – за фактом виконання посадових обов'язків – не дає можливості у повній мірі використовувати здібності та можливості кожного працівника органів внутрішніх справ. Тому сьогодні у професійній підготовці майбутніх офіцерів органів внутрішніх справ однією з актуальних проблем є розробка моніторингу рівня сформованості професійних компетентностей, зокрема самоосвітньої.

У зв'язку із вищезазначеним, **метою представленої**

статті є аналіз моніторингової системи щодо визначення рівня сформованості самоосвітньої компетентності майбутніх офіцерів органів внутрішніх справ.

Аналіз останніх публікацій та наукових досліджень.

Проведений теоретичний аналіз наукової літератури дозволив встановити, що під ефективністю будь-якого процесу слід вважати його результат. Відповідно до педагогічного процесу результатом може бути інтегративна якість особистості, яка характеризується обсягом та характером засвоєних знань, умінь та вироблених навичок, особливостей, що реалізуються у діяльності.

Поняття ефективності та результативності педагогічного процесу є надзвичайно складними. Систематичний контроль за рівнем ефективності або результативності є одним із головних в управлінні певними педагогічними процесами.

Без використання спеціальних інструментів та з використанням єдиної методики контролю важко здійснити об'єктивну оцінку засвоєних знань, умінь, відпрацьованих навичок як об'єкта, так і суб'єкта навчального процесу.

Теоретичною базою для здійснення контролю та оцінки будь-якого процесу у педагогіці прийнято вважати систему моніторингу. Моніторинг дає можливість виміру, оцінки результатів процесу, а також кількісних та якісних перетворень певної діяльності та її учасників.

Моніторинг означає постійне спостереження за будь-яким явищем, об'єктом задля порівняння його із розробленим стандартом.

Узагальнення результатів аналізу літератури з проблеми освітнього моніторингу довело, що вона була предметом дослідження багатьох вчених. Так, наприклад, В.Беспалько, С.Шишов, В.Кальней присвятили свої праці дослідженню моніторингу якості шкільної освіти, А. Дахін вивчав успішність та ефективність навчальної роботи, С.Подмазін – загальні питання педагогічного моніторингу [1].

На думку А.Хуторського, рівень сформованості компетентності є прихованим (латентним) параметром і безпосередньо його виміряти неможливо. Його можна оцінити з певною вірогідністю. Тому при оцінюванні слід використовувати ймовірнісний підхід [10].

Виклад основного матеріалу. Об'єктивність оцінки компетентності пов'язана із систематизацією та уточненням критеріїв, за яким виноситься оціночне міркування та використанням оціночного шкалювання.

У зв'язку із великою кількістю представлених досліджень щодо освітнього моніторингу, існують різні тлумачення змісту цього поняття. Проте, найзагальнішими є такі риси освітнього моніторингу:

- це інформаційна система, що потребує постійного оновлення;
- це конкретні процедури, що вимагають постійного оновлення зі стандартом;
- це система, що вимагає розробки стандартів з метою порівняння, а також критерії, показників та рівнів його оцінювання.

Найбільш вдалим, на нашу думку, є пояснення моніторингу Г. Єльніковою: "супровідне оцінювання та поточна регуляція будь-якого процесу в освіті".

Враховуючи вищезазначене, вважаємо, що моніторингом у запропонованому дослідженні є система, що включає критерії, показники, рівні, які об'єднані у певний стандарт.

Аналіз наукової літератури переконливо доводить, що моніторинг дає можливість здійснювати діагностику, прогнозування та проектування педагогічних процесів.

В залежності від мети освітнього моніторингу розрізняють такі його види:

- пролонгований – означає багаторазовий збір інформації протягом тривалого часу;
- констатуючий – передбачає обстеження, з метою виявлення та опису знань тих, кого навчають;
- діагностуючий – це обстеження, спрямоване на встановлення причин визначеного стану проблеми;
- прогноуючий обстеження, спрямоване на формулювання прогнозу результативності або ефективності процесу.

Мета моніторингу у вищій школі – отримання науково обґрунтованої інформації щодо відповідного компоненту педагогічного процесу. Сучасна педагогіка використовує різні методи та форми моніторингу: усні та письмові контрольні роботи, реферати, колоквіуми, семінари, курсові, лабораторні, тести, експертизи, анкети тощо. Кожен з цих методів та форм має свої переваги та недоліки. Тому найважливішим є його надійність, валідність (тобто відповідність методу щодо досліджуваної проблеми).

Педагогічна діагностика забезпечує всебічне вивчення навчально-виховного процесу, сприяє встановленню передумов, умов та результатів педагогічного процесу з метою його оптимізації та обґрунтування його результатів.

Однією з відмінних рис педагогічної діагностики є наявність специфічного об'єкту діагностики – педагогічного процесу. Компоненти педагогічного процесу: педагог, зміст освіти, методи, ті, кого навчають, засоби та результати педагогічної діяльності, її закономірності – виступають об'єктами педагогічної діагностики.

Діагностику рівня сформованості компетентностей доцільно проводити за допомогою діагностичних засобів: анкет, опитувальників, діагностичних тестів. Кожне з індикаторів діагностичного тесту (або їх сукупність) дозволяє оцінити яку-небудь особистісну якість, що впливає на компетентність або певний аспект його професійної підготовки. Про це свідчить зарубіжний та вітчизняний досвід дослідження особистісних та професійних якостей респондентів у психології та соціології, а також результати відповідних наукових праць.

Н. Голубєва та Б. Бітінас визначили такі функції педагогічної діагностики:

- оцінка результативності педагогічної діяльності;
- функція зворотного зв'язку (діагностування дозволяє управляти процесом формування особистості, контролювати свої на основі інформації про процес, полегшити вибір варіанту педагогічного рішення);
- діагностування дає можливість визначити індивідуально-типологічні особливості і об'єктів, і суб'єктів навчального процесу у процесі їх взаємодії;
- діагностування дозволяє не тільки отримувати інформацію про тих, кого навчають, але й включатись у процес їх діяльності;
- прогностична функція дає можливість визначити перспективи розвитку об'єкту, який діагностують [4].

На основі узагальнень теоретичного аналізу наукової літератури та практичного досвіду роботи щодо здійснення педагогічного (освітнього) моніторингу, встановлено, що його ефективність залежить від доцільності проведення, наявності чітко сформульованих цілей та задач, спрямованості на визначений об'єкт, систематичності та планованості, відповідності інструментарію (форм та методів) цілям та змісту, оперативності, колегіальності, об'єктивності.

І. Гутник присвятила низку наукових праць дослідженню проблеми діагностики в освітньому процесі. Деякі ме-

тодики, розроблені нею, можна використовувати і у вищій школі, зокрема сукупність діагностичних методик через основні дидактичні відносини: суб'єкт - об'єкт - суб'єктні [3].

Критерії - це залежні змінні характеристики, які є найбільш адекватними для розв'язання практичних проблем [5].

Критерій - це ознака, на основі якої виробляються оцінки, визначення або класифікація чого-небудь, мірило оцінки [6].

До найбільш складних та теоретично не розроблених проблем належить виокремлення та обґрунтування критеріїв та показників оцінки ефективності та якості освітнього процесу. Це пояснюється відсутністю теорії оціночної діяльності, неузгодженістю понятійного апарату, труднощами щодо визначення загальної стратегії розробки основ конструювання критеріального апарату.

На нашу думку, поняття "критерій" - це мірило, на основі якого здійснюється оцінка. Виступаючи у ролі мірила, норми, критерій у представленому дослідженні служить ідеальним зразком, виражає вищий, найдосконаліший рівень досліджуваного явища. Порівнюючи з ним реальні явища, можна встановити ступінь їх відповідності, приближення до норми, ідеалу.

Головними характеристиками "показника" є конкретність, що являє собою вимірювач останнього, і діагностичність, що дозволяє показнику бути доступним для спостереження, обліку та фіксації. Показники поділяють на якісні та кількісні. Якісні показники відображають суттєві, стійкі якості об'єкту, а до кількісних належать ті, які можна опрацювати статистичними методами [7].

Одночасно із вищезазначеним, у запропонованому дослідженні критерій виступає не тільки як певне мірило, зразок, але й як відмінна ознака, яка характеризує предмет, об'єкт і дозволяє дати йому певну оцінку. Таким чином, критерій сформованості самоосвітньої компетентності майбутніх офіцерів органів внутрішніх справ є прояв процесу формування відповідної компетентності [2; 8].

- Самоосвітня компетентність майбутніх офіцерів органів внутрішніх справ -мотиваційний;
- когнітивний;
- рефлексивний;
- операційний.

У якості *мотиваційного критерію* виступає сформованості сукупності мотивів, що адекватні цілям і завданням самоосвітньої діяльності. Показниками, за допомогою яких розкривається цей критерій, є:

- усвідомлення значущості самоосвіти;
- цілеспрямованість щодо реалізації самоосвіти в умовах навчання у ВВНЗ;
- сукупність мотивів різних груп, спрямованих на реалізацію самоосвіти.

Когнітивний критерій характеризується здатністю самостійно здобувати інформацію, наявністю загальнонаукових та професійних знань. У якості показників виступають такі:

- наявність системи спеціальних професійних та загальнонаукових знань, досвіду пізнавальної діяльності;
- знання і розуміння специфіки майбутньої професійної діяльності;
- знання технологій та методик самостійного оволодіння знаннями та уміннями.

Рефлексивний критерій означає здатність до рефлексії у пізнавальній та квазіпрофесійній діяльності в умовах професійної підготовки у процесі реалізації самоосвітньої діяльності. А також рефлексії до професійної діяльності в

умовах самоосвітнього процесу.

Основними показниками рефлексивного критерію є:

- здатність аналізувати досвід самоосвітньої діяльності та власний досвід пізнавальної діяльності, а також досвід колег;
- адекватна оцінка результатів особистої пізнавальної та квазіпрофесійної діяльності, виявлення помилок та прагнення їх виправити;
- задоволення потреби у професійному та особистому зростанні та підвищенні рівня самоосвітньої компетентності.

У якості операційного критерію виступає наявність засвоєних способів та досвіду використання конкретних професійних дій у процесі самоосвіти, які відпрацьовані у квазіпрофесійній діяльності.

У представленому дослідженні система критеріїв сформованості самоосвітньої компетентності майбутніх офіцерів органів внутрішніх справ виступає як ідеальна модель, до якої прирівнюється реальне явище (сформована самоосвітня компетентність високого рівня) та встановлюється ступінь їх відповідності. На основі вищезазначеного можна виділити такі функції використання показників у дослідженні рівня сформованості самоосвітньої компетентності майбутніх офіцерів органів внутрішніх справ:

- перевірка та оцінка ступеня реалізації поставленої мети наукового дослідження;
- встановлення відхилень якостей об'єкту від прийнятого зразку;
- прогнозування можливих результатів на основі інформації про поточний стан об'єкту.

Як показує практичний досвід педагогів, уточнені потребують розповсюджені педагогічні еквіваленти "якість" та "ефективність", оскільки про стан педагогіки роблять висновок виходячи з відповідності педагогічних задач, тим задачам, що виплавають зі змісту цих понять.

Під якістю прийнято вважати сукупність суттєвих ознак, характеристик, особливостей, що відрізняють предмет або явище від інших та надають йому відповідної визначеності. Філософським змістом цього поняття є вираження суттєвої визначеності об'єктів, наявність об'єктивної та загальної характеристики. У педагогічній літературі "якість" тлумачать як атрибутивну ознаку того чи іншого об'єкту, яка цілком належить результату педагогічного процесу.

Стосовно поняття "ефективність" навчального процесу у педагогіці існує пояснення, що пов'язане із досягненням тих освітніх та виховних цілей, які ставить перед педагогікою сучасну суспільство та нові соціально-економічні умови. Початковий етап розробки та використання поняття "ефективність" був тісно пов'язаний з економічною сферою. Галузі застосування цього поняття поступово розширювались, що призвело до збагачення новими ознаками його змісту: це мір тієї можливості, яка відображає мету людини, реалізує його ідею. Філософським змістом поняття є характеристика відношень між рівнями певної діяльності за ступенем наближення її до кінцевої мети [1].

З цих позицій "ефективність" можна вважати і мірилом діяльності. Проведений теоретичний аналіз наукової літератури дозволив встановити, що "ефективність" як педагогічна категорія означає ступінь відповідності між досягнутими та спроектованими результатами [9].

Аналіз наукової літератури переконливо довів, що педагогічна ефективність передбачає найбільш раціональні шляхи досягнення результатів, оскільки є важливим якими шляхами, способами та прийомами вона досягається.

Оцінка ефективності навчання можлива тільки в результаті комплексних досліджень, що проводяться спеціалістами педагогічної галузі [11].

У зв'язку із вищезазначеним, запропоноване наукове дослідження обмежиться лише поняттям педагогічна результативність, тобто визначенням результату впливу засобів, методів, прийомів, форм навчання на навчально-виховний процес, тобто на його якість та можливість оптимізації, інтенсифікації та удосконалення.

Аналіз дисертаційних робіт, монографій і наукових статей щодо самоосвіти, культури самоосвіти та самоосвітньої компетентності дозволив нам дійти висновку, що основними рівнями сформованості самоосвітньої компетентності майбутніх офіцерів органів внутрішніх справ є: низький, середній, високий.

Низький рівень сформованості самоосвітньої компетентності майбутніх офіцерів органів внутрішніх справ обумовлений можливістю виконання завдань, що визначають перспективи використання різних завдань, на пряму пов'язаних із самостійним формуванням знань, умінь та навичок.

Середній рівень сформованості самоосвітньої компетентності майбутніх офіцерів органів внутрішніх справ - це знання способів фіксації інформації та різних варіантів їх поєднання.

Високий рівень сформованості самоосвітньої компетентності майбутніх офіцерів органів внутрішніх справ передбачає знання способів самостійного отримання та фіксації інформації, моделювання різних компонентів самостійної освітньої діяльності.

Межами оволодіння низьким рівнем сформованості самоосвітньої компетентності визначаються оволодінням способами фіксації інформації: анотації, виписки, записи, конспекти, плани, тези, класифікації, цитати, реферати тощо.

Середній рівень можна вважати більш індивідуальним,

оскільки повинна сформуватись індивідуальних якостей, образу мислення, з метою поєднання різноманітних засобів отримання та обробки інформації.

Високий рівень - особистісний, майбутній фахівець визначає для себе перспективи саморозвитку, самоудосконалення та самореалізації, створює умови зазначених процесів для інших особистостей. Відбувається формування позитивної, адекватної самооцінки, необхідної для внутрішньої мотивації самоосвітньої діяльності.

Таким чином, вищезазначені критерії оцінки рівня сформованості самоосвітньої компетентності майбутніх офіцерів органів внутрішніх справ дозволяють у цілому за багатьма показниками оцінити найбільш істотні сторони самоосвітньої компетентності: мотиви організації та реалізації самоосвітньої діяльності, рівень рефлексії тощо. Вищеподані критерії й показники відображають всі складові самоосвітньої компетентності майбутніх офіцерів органів внутрішніх справ. Саме тому зазначені критерії та показники можна використовувати для об'єктивної й всебічної оцінки рівня сформованості самоосвітньої компетентності майбутніх офіцерів органів внутрішніх справ.

Висновки. Отже, ретельний аналіз наукової педагогічної та психологічної літератури дав можливість виокремити основні критерії оцінки рівня сформованості самоосвітньої компетентності майбутніх офіцерів органів внутрішніх справ, а на основі розроблених критеріїв і показників – виділити три рівні сформованості їх самоосвітньої компетентності. Розроблену та обґрунтовану систему критеріїв, показників та рівнів у подальшому можна використовувати в експериментальних дослідженнях.

Перспективи подальших наукових досліджень. Представлене дослідження не вичерпує усіх проблем педагогічної діагностики, проте дає можливість здійснювати апробацію представлених діагностичних інструментів у визначенні стану сформованості компетентностей майбутніх фахівців багатьох галузей.

Література та джерела

1. Блинов В.М. Эффективность обучения / В.М.Блинов. – М.: Педагогика, 1976. – 191 с.
2. Бунимович Е.А. Нужна концепция образования детей с ограниченными возможностями здоровья // Вестник Российского общественного совета по развитию образования. – 2006. – Вып.15.
3. Гутник Г.В. Концептуальная модель управления качеством образования в регионе: автореф. дис. на соискание ученой степени канд. пед. наук : спец. 13.00.01 "Общая педагогика, история педагогики и образования" / Гутник Галина Васильевна. – Екатеринбург, 2000. – 20 с. Сльникова Г.В. Освітній моніторинг в управлінні загальною середньою освітою / Г.В.Сльникова // Наша школа: науково-методичний журнал. – Одеса: Астропринт –Сльникова Г.В. Адаптивне управління: сутність, характеристика, моніторингові системи: Кол. монографія // [Г.В.Сльникова, Т.А.Борова, О.М.Касьянова, Г.А.Полякова та ін.] / За загальною редакцією Г.В.Сльникової. – Чернівці: Технодрук, 2009. – 572 с.
4. Ингекамп К. Педагогическая диагностика / К.Ингекамп, Пер., с нем. -Лунычек В.Е. Управление загалноосвітнім навчальним закладом з використанням комп'ютерних технологій: дис. ... канд. пед. наук: 20.02.02 / В.Е.Лунычек. -Полякова Г.А. Адаптивне управління навчальним процесом в умовах загальноосвітнього комплексу: дис. ... канд. пед. наук: 20.02.02 / Г.А.Полякова. -Рубинштейн С.Л. Принцип творческой самодеятельности // / С.Л.Рубинштейн. – М.: Изд-во АПН РСФСР, 1958. – 147 с.
5. Хуторської А.В. Ключові компетенції як компонент особистісно-орієнтованої парадигми освіти / А.В.Хуторської // Народна освіта. – 2003. - № 2. - С.48-51
6. Якиманська І. Особистісно-орієнтована система навчання / І.Якиманська // Завуч. – 1999. – № 7. – С.2

Предлагаемая статья посвящена проблеме мониторинга педагогических процессов, в частности дидактических. В этой статье представлен анализ системы мониторинга в дидактике, а также анализ научных работ известных отечественных и зарубежных ученых. Осуществлен анализ понятий "критерий", "показатель". Согласно структуре самообразовательной компетентности будущих офицеров органов внутренних дел выделены критерии сформированности их самообразовательной компетентности. Уточнено содержание критериев показателями. Выделены и обоснованы уровни сформированности самообразовательной компетентности будущих офицеров органов внутренних дел.

Ключевые слова: диагностирование, мониторинг, будущие офицеры органов внутренних дел, критерий, показатель, уровень.

The proposed article deals with the problem of monitoring of educational processes, including teaching. This article presents an analysis of the monitoring system in didactics and analysis of scientific papers of famous home and foreign scholars. The

analysis of the concepts of "test", "index" has been conducted. According to the structure of self-educational competence of the home affairs officers the criteria for the formation of self-educational competence have been defined. The content criteria indicators have been specified. The author has determined and justified the levels of formation of self-educational competence of the officers for home affairs.

Key words: diagnosis, monitoring, future officers for home affairs, the criterion index level.